

**Ilmiy amaliy
jurnal
№ 11 (13)
2025**

**YANGI
O'ZBEKISTON
IQTISODIYOTI**

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 11-son 2025 yil

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

11

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2025

MUNDARIJA

Жанназарова Г.К., Кодиржонов Ш., Миркомиллов Д. Инфраструктура экологии: мировой опыт и перспективы для Узбекистана.....	7
Бабаханова Д.Р. Цифровая трансформация промышленности: инновации, которые определяют будущее.....	15
Raxmatullaev A.X. Neft-gaz sanoati korxonalarining samaradorligini oshirishda investitsion faoliyatni takomillashtirish.....	18
Кадинова Д.Ш. Фосфогипс чиқиндисиди асосида олинадиган гипсли боғловчининг техник-иктисодий самарадорлик кўрсаткичлари.....	22
Исраилова Д.К. Иқтисодиётда аёллар бандлигини ташкил этишга назарий қарашлар...	24
Мирсаидова Ш.А. Зарубежный и отечественный опыт повышения эффективности строительных компаний.....	29
Солиева Г.А. Туризм и цифровые технологии.....	35
Қобилов Ш. Янги Ўзбекистоннинг “Яшил” тараққиёт йўли” — хавфсизлик ва фаровонлик омили.....	39
Boboyev A.Ch. Hududlarda agrosanoat majmuasini klaster asosida ishlab chiqarishini tashkil etish	46
Жураханов М.Э. Концептуальные основы устойчивого развития малого бизнеса и предпринимательства Узбекистана.....	50
Ismatov R.O. Sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatni boshqarish tizimini samaradorligini oshirish.....	55
Шокирова Г.М. Суть и особенности управления цифровым маркетингом и его значимость для организации бизнес-процессов на промышленных предприятиях.....	60
Anafiyaev A.M. Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda sanoat tarmog'i salohiyatining roli.....	65
Mirzayev S.A. O'zbekiston qurilish sanoatida strategik boshqaruv.....	69
Sattikulova G.A. To'qimachilik sanoatini rivojlantirishni hududiy xususiyatlari yuzasidan ilg'or xorij tajribasi.....	72
Ubaydullaev K. Qoraqalpog'iston Respublikasi qishloq xo'jaligida moddiy-texnika resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish zahiralari.....	76
Quvondiqova G.S. “International experience: the interrelationship between industrial investments and economic growth”.....	80
Сапаров И.Ў. Европа иттифоқининг рақамли платформаларни тартибга солиш тажрибаси: Digital Markets Act (DMA) ва Digital Services Act (DSA).....	84
Saidaxmedov N.X. Raqamli texnologiyalar asosida yengil sanoat korxonalarida mehnat unumdorligini oshirish mexanizmlari.....	90
Pardayev T.N., Jo'rayev J.J., Usmonov Sh.E. Bojxona to'lovlaridan beriladigan imtiyozlarning samaradorligini oshirish yo'llari.....	94
Eraliev A.A. Efficient utilization of digitalization to enhance productivity in Uzbekistan's enterprises.....	99
Соҳибназаров А.А. Ўзбекистонда исломий молия тизимининг шаклланиши ва ривожланиш босқичлари: хронологик ёндашув.....	103
Karimova N.Y. Raqamli transformatsiya va mehnat unumdorligi o'sishining iqtisodiy rivojlanishga ta'siri: O'zbekiston misolida empirik tahlil.....	107
Usubjonov Z.V. Bank xizmatlari bozorini rivojlanishda marketing strategiyalaridan foydalanish.....	110
Jo'raboyev H.X. Analysis of economic and financial indicators of small business entities in the construction sector.....	113
Ziyodullaev S.M. Modern approaches to reducing liquidity risk in managing bank passive operations and harmonization with international standards.....	117
Хайдаров Х.У., Рахмонов Д.Р. Молиявий инқироз оқибатлари ва уларни олдини олиш чора-тадбирлари ахамияти.....	120

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 11-son 2025 yil

Achilov A.N. Aktuar uslublarning aktualligi.....	125
Berdiyarov B.T. O‘zbekiston tijorat banklari uchun sun’iy intellektga asoslangan kredit riski va likvidlikni boshqarish.....	127
Nishonboyev D.E. Directions for improving the business environment in Uzbekistan.....	132
Юлдашева Г. Основные направления повышения эффективности управления деятельности предприятий оптовой (розничной) торговли.....	136
Jumanazarova G. Investitsion siyosatni amalga oshirishda xorij tajribasi.....	138
Амбарцумян А.А. Некоторые проблемы внедрения возобновляемых источников в генерацию энергии.....	142
Yangiboyev U.A. Chakana savdo tarmoqlarini raqamlashtirish yo‘nalishlari	146
Холматов Б., Абдукаххорова З. Ижтимоий давлат моделлари	150
Mambetjanov Q.Q. Kambag‘allikni qisqartirishda inson kapitali omilidan samarali foydalanish yo‘nalishlari	154
Nigmatova D.Z., Amanov E.G’. Talant management tizimi – inson resurslarini boshqarishda innovatsion yondashuv sifatida	159
Xalmirzayev A.A., Shodiyeva N.H. Agroturizmni rivojlantirishning xalqaro tajribalari va undan O‘zbekistonda foydalanish imkoniyatlari	162
Normurodov X.E., Abduxalilov S.A. O‘zbekiston iqtisodiyotining barqaror o‘shida inson kapitalining ahamiyati	167
Мусаева Д.Д. Основные принципы и подходы к стратегическому управлению	172
Гайбуллаев Ф. Коррупциядан қарши мурасасиз муҳит яратиш борасида кенг қўламли ислохотлар стратегияси.....	175
Mirzayev B.S. Bank sektorida kredit xavflarini baholashning yangi usullari: PD–LGD–EAD integratsiyalashgan modeli.....	180
Ruzmanov Sh.U. Oziq-ovqat korxonalari mahsulotlari raqobatbardoshligini boshqarish samaradorligini baholash usullari.....	183
Xasanova X.F. Islomiy moliyalashtirishda buxgalteriya hisobi va audit tekshiruvlarini uyg‘unlashtirish.....	187
Baxtohunova D.N. Mijoz - bank uchun emas, bank- mijoz uchun. (Mijozning o‘rniga o‘zingiz o‘tiring...).....	191
Ikromov A.Sh. Yangi O‘zbekistonda oziq-ovqat korxonalarida mahsulot raqobatbardoshligini boshqarish amaliyotini davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash xususiyatlari.....	195
Abdumo‘minov A.A. Sanoat korxonalari raqobatbardoshligiga ta’sir etuvchi omillar.....	200
Murtazayev I.B. Zarafshon mintaqasida agrar salohiyat va qayta ishlash infratuzilmasini rivojlantirishning oziq-ovqat xavfsizligiga ta’siri.....	207
Абдухамидова Ф.Б. Факторы, влияющие на намерение пользователей оформлять цифровые подписки.....	212
Juraev D.A. Sanoat korxonalari ishlab chiqarish samaradorligini oshirish.....	215
Захирова Г.М. Ўзбекистонда тиббий туризмни ривожлантириш масалалари.....	218
Tursunov M.B. Tadbirkorlik risklarining mohiyati, mazmuni va turlari.....	223
Danabekov A.S. Yangi O‘zbekistonda kambag‘allikni qisqartirish - davlat siyosatining ustuvor masalasi sifatida.....	230
Кадырова И.В. Работы особенности регионального туристического кластера.....	233
Ro‘zimatova Sh.B. Xorazmda gastronomik turizmni rivojlantirish.....	237
Doniyev Sh.O’. Global iqtisodiy integratsiya sharoitida to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar jalb qilish: mavjud imkoniyatlar hamda to‘siqlar.....	240
Давлетов Ж.М. Зарубежный опыт управления качеством пассажирских перевозок на железнодорожном транспорте.....	244
Aripov O.A. Sharqda buyuk mutafakkirlarning asarlarida «tadbirkorlik» tushunchasi mohiyatining yoritilishi.....	248
Turebekov A.A. Jahon bozor iqtisodiyotida ishlab chiqarish xarajatlarini tartibga solishning nazariy jihatlar.....	253

5. Umarova N.Sh. Sharq mutafakkirlarining iqtisodiy ijtimoiylashuv haqidagi qarashlari. // file:///C:/Users/admin/Downloads/shar-mutafakkirlarining-i-tisodiy-izhtimoiylashuv-a-idagi-arashlari.pdf
6. Forobiy, Abu Nasr. Fozil odamlar shahri. –T.: Yangi asr avlodi, 2016.
7. Yusuf Xos Hojib. Qutadg‘u bilig. (To‘rtliklar). –T.: G‘afur G‘ulom nomidagi badiiy adabiyot nashriyoti, 1991.
8. Razzaqov. A., Tolipov Sh., Toshmatov I., Muhammadjanova G. Iqtisodiy ta’limotlar tarixi. Ma’ruzalar matni. –T.: Kibernetika, 1992. 21 bet.
9. Hayot va iqtisod. / X-XV asrlarda tijorat ilmi. №8, 1991. 63 bet.
10. <https://asr.uz/36769/>
11. <https://e-tarix.uz/shaxslar/141-abu-rayhon-beruniy.html>
12. <https://uzbekistan.travel/ru/o/al-biruni-sverhchelovek/>

UDK:330.13

**JAHON BOZOR IQTISODIYOTIDA ISHLAB CHIQUARISH XARAJATLARINI
TARTIBGA SOLISHNING NAZARIY JIHATLARI**

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ ИЗДЕРЖЕК НА
ПРОИЗВОДСТВО В МИРОВОЙ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКЕ**

**THEORETICAL ASPECTS OF REGULATING PRODUCTION COSTS IN GLOBAL
MARKET ECONOMY**

Turebekov Anvarbek Adilbekovich

Toshkent iqtisodiyot va pedagogika universiteti professori, i.f.n.

Annotasiya

Mazkur maqolada ishlab chiqarish xarajatlari tushunchasining iqtisodiy nazariyada shakllanishi va rivojlanishi klassik hamda neoklassik iqtisodiy maktab vakillari qarashlari asosida tahlil qilingan. Tadqiqotda Ksenofont va Aristotelning almashuv, qiymat va tovarlar tengligiga oid g‘oyalari, A. Smit va D. Rikardoning mehnat qiymat nazariyasi hamda nisbiy ishlab chiqarish xarajatlari konsepsiyasi yoritilgan. Shuningdek, neoklassik iqtisodiy maktab vakillari, jumladan A. Marshall tomonidan taklif etilgan mikroiqtisodiy yondashuvlar zamonaviy bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar faoliyati samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: ishlab chiqarish xarajatlari, qiymat nazariyasi, mehnat qiymati, kapital xarajatlari, klassik iqtisodiy maktab, neoklassik iqtisodiy maktab, doimiy va o‘zgaruvchan xarajatlar, mahsulot tannarxi.

В данной статье анализируется формирование и развитие понятия производственных затрат в экономической теории на основе взглядов представителей классической и неоклассической экономических школ. В исследовании освещены идеи Ксенофонта и Аристотеля об обмене, стоимости и равенстве товаров, теория стоимости труда А. Смита и Д. Рикардо, а также концепция относительных издержек производства. Также обосновано, что микроэкономические подходы, предложенные представителями неоклассической экономической школы, в том числе А. Маршаллом, имеют важное значение в повышении эффективности деятельности предприятий в условиях современной рыночной экономики.

Ключевые слова: издержки производства, теория стоимости, стоимость труда, капитальные затраты, классическая экономическая школа, неоклассическая экономическая школа, постоянные и переменные издержки, себестоимость продукции.

This article analyses the formation and development of the concept of production costs in economic theory based on the views of representatives of the classical and neoclassical economic schools. The study highlights the ideas of Xenophon and Aristotle on exchange, value and equality of goods, the theory of labour value by A. Smith and D. Ricardo, as well as the concept of relative production costs. It also substantiates that microeconomic approaches proposed by representatives of the neoclassical economic school, including A. Marshall, are important in improving the efficiency of enterprises in the modern market economy.

Keywords: production costs, theory of value, labour value, capital costs, classical economic school, neoclassical economic school, fixed and variable costs, production cost.

Ksenofont quyidagi fikrlarni bildirgan: “Agarda pul ishlab chiqarish xarajatlari tariqasida xo‘jalikdan to‘liq ketsa, ishlab chiqarish jarayoni talabga javob bermagan holda bo‘lsa”, kirish xarajatning bajarilishini ta‘minlamasa, bu holatning aqlli joyi yo‘q. “Kirish xarajatlari bajarilsa”, yetishmovchilik yuzaga keladi [1],- deb hisoblagan. Aristotel o‘zining ilmiy ishlarida ishlab chiqarish xarajatlari o‘rgangan holda u almashuv, qiymat va pul iqtisodiy ko‘rsatkichlarning iqtisodiy mohiyatlarini o‘rgangan. U almashuv tovarlari qaysidir darajada teng bo‘lishi va almashuv savdo xodimlarining ko‘rgan ziyonini qoplashi lozimligini aytib o‘tgan. Uning fikricha tovarlar tengligisiz ularning almashuvini sotuvchi ziyoniga qoplab bo‘lmaydi,- deb hisoblagan.

Kapitalistik sinfiy siyosiy iqtisod vakillaridan A.Smit [2] va D.Rikardo [3] ilmiy ishlamlarida mehnat qiymat nazariyasi ko‘rib chiqilgan. Adam Smit qiymatni mehnat yaratadi, tovarlarning almashuv jarayoni esa ishlab chiqarilgan tovarlarga ishlab chiqarish jarayonida sarflangan mehnat darajasiga bog‘liq deb hisoblagan. A.Smit tomonidan birinchi marotaba mehnat tovar qiymatini ifoda etuvchi manba ekanligi ko‘rsatib berilgan va absolyut ishlab chiqarish xarajatlari tushunchasi iqtisodiy nazariyaga kiritilgan.

A. Smit shunday degan:

«Agar qaysidir xorijiy mamlakat o‘z tovarlarini bizning ishlab chiqarishimizga nisbatan arzonroq narxda ishlab chiqara olsa, u holda biz ulardan muayyan qismini xarid qilishimiz kerak, va bu orqali esa o‘zimiz ustunlikka ega bo‘lgan sohalarda sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarishni rivojlantirishimiz zarur».

Sinfiy iqtisod vakili bo‘lgan D.Rikardo ishlab chiqarish xarajatlari taqqoslash muallifi bo‘lib, u ikki tovarni nisbiy ishlab chiqarish xarajatlari taxminan unga sarflangan mehnat tenglik nisbatida bo‘lib, har biriga sarflangan mehnat boshidan to oxirigacha sarflangan mehnatga mos keladi, deb hisoblaydi.

Sinfiy kapitalizm vakillari ishlab chiqarish xarajatlari tushunchasini mahsulot birligini ishlab chiqarishga sarflangan ijtimoiy ishlab chiqarish xarajatlari deb tushunganlar. Ular ishlab chiqarish xarajatlari tovar renta to‘lovini e‘tiborga olgan holda ishlab chiqarish narxini belgilaganlar. Ishlab chiqarish xarajatlari marksistik nazariyasi yuzaga kelishi natijasida iqtisodiyot fanida ishlab chiqarish xarajatlari to‘g‘risida ikki xil yondashuv, ya‘ni mehnat nazariyasi va bozor nazariyasi yuzaga keldi.

Jaxon iqtisodiyoti nazariyasiga asoslangan holda ishlab chiqarish jarayonida ishlab chiqarish xarajatlari tahlil qilishda bu ishlab chiqarish xarajatlari ikki tomonini ko‘rib, uni moddiy buyumlashgan va ijtimoiy xarajatni ko‘rsatib bergan. Moddiy buyumlashgan ishlab chiqarish xarajatlari birinchidan ishlab chiqarish omili sifatida ishlab chiqarish munosabatlariga bog‘liq bo‘lmagan omil hisoblanadi. Ikkinchi tomondan ishlab chiqarish xarajatlari ishlab chiqarish munosabatlari xususiyatlari ijtimoiy-iqtisodiy tizim holatini bozor iqtisodiyoti sharoitida turli mulkchilik shakllariga asoslangan ishlab chiqarish shakllari ifoda etsada, ularda ishlab chiqarilgan mahsulot shakllari jamiyat miqyosida ijtimoiy mahsulotni ifoda etadi.

Birinchidan harakatdagi ishlab chiqarish xarajatlari bu ishlab chiqarishdagi xarajatlari qiymat shaklida bo‘lgan holda ishlab chiqarish asosiy vositalari va uni ishlab chiqarishga sarflangan inson mehnatining ishlab chiqarish uchun sarflangan buyumlashgan ishlab chiqarish mablag‘larini ifoda etadi.

Inson mehnati ishlab chiqarish xarajatlarini ishlab chiqarishga har qanday ishlab chiqarish jarayonini tashkil etish uchun zarur bo‘lgan ishlab chiqarish vositasi va xomashyolarini ishlab chiqarishda foydalaniladi. K.Marks tomonidan ishlab chiqarish jarayonida kapitalistik ishlab chiqarish xarajatlarini kapital xarajati sifatida ko‘rgan. U kapitalistik ishlab chiqarish xarajatlarini bo‘lgan tovarni uni tovar qiymatining bir qismi, qaysiki tovar qiymatini ishlab chiqarish xarajatlarini qoplaydigan va ishchi kuchlarini xarid qilib olish xarajatlarini qoplaydi, deb hisoblagan. K.Marks tomonidan ishlab chiqarish xarajatlarini iqtisodiy kategoriya sifatida qoplashi asosida u uni qiymat shaklida korxona ishlab chiqarish xarajatlarini pul shaklida ko‘rish asosida barcha ishlab chiqarish xarajatlari hajmini aniqlash va oddiy ishlab chiqarish jarayonini qayta tashkil etish uchun ishlab chiqarish xarajatlarini pul hajmida aniqlash zarurligini ko‘rsatib bergan [4]. K.Marks tomonidan taklif etilgan ishlab chiqarish xarajatlari bu tartiblashtirilgan nazariya deb hisoblaydi A.M.Fabrichnov [5].

Ishlab chiqarish xarajatlari iqtisodchi olimlardan A.Marshall, Dj, Klark, V.Pareto va boshqa olimlar tomonidan o‘rganilgan. Ularning ishlab chiqarish xarajatlarini ishlab chiqarish jarayonidagi iqtisodiy mohiyatlari to‘g‘risida hozirgi zamon ilm-fan taraqqiyotlariga bag‘ishlangan ilmiy ishlarda ko‘rish mumkin. Bu iqtisodchilarning ishlab chiqarish xarajatlari nosinfy qarash bo‘lib, uni ishlab chiqarish jarayonining asosiy obyekti bo‘lgan moddiy ishlab chiqarish jarayoni nosinfy nuqtai nazaridan o‘rganib, ishlab chiqarish xarajatlarini ishlab chiqarish subyektlari bo‘lgan kichik biznes ishlab chiqarish korxonalari firmalarida ishlab chiqarish xarajatlarini tashkiliy va iqtisodiy tahlil qilish asosida ularni ishlab chiqarish hajmi va tovar narxlar bilan bog‘liqliklarini iqtisodiy tahlil qilganlar.

Qayd etilgan ishlab chiqarish subyektlari ishlab chiqarish xarajatlari ana shu korxonalar asosida tashkiliy va iqtisodiy ishlab chiqarishni tashkil etish va olib borishni tahlil qilib bormoqdalar. Ishlab chiqarish xarajatlariga talab ishlab chiqarish korxonalarda ishlab chiqarishni tashkil etish hajmiga bog‘liqligidan kelib chiqqan holda o‘rganilib borilmoqda. Umuman ishlab chiqarish xarajatlarini tahlil qilib borishda bizning fikrimizcha nosinfy shaklda ishlab chiqarish xarajatlarini kichik biznes va firmalarda bu ishlab chiqarish xarajatlarini doimiy o‘zgaruvchan xarajatlarga va yalpi ishlab chiqarish xarajatlarini ishlab chiqarishda ishlab chiqarilgan tovarlardan olingan daromad bilan solishtirilgan holda iqtisodiy tahlil qilib berish zarur.

Ishlab chiqarish xarajatlarining iqtisodiy tahlilini iqtisodiy va buxgalteriya hisobotlari asosida olib borish zarur.

A.Marshall o‘zining ilmiy ishlamalarida ishlab chiqarish xarajatlarini chegaraviy o‘rganish asosida korxona ishlab chiqarish xarajatlarini tashkil etish hajmini aniqlash qonuniyatiga asosan ishlab chiqarish jarayoni hajmining o‘shishiga qarab ishlab chiqarish xarajatlarining o‘shib borishi yoki ishlab chiqarish korxonasi hajmining kamayishi ishlab chiqarish xarajatlarining kamayishiga olib kelishini va ishlab chiqarish xarajatlarining ishlab chiqarish hajmiga nisbatan yuqori bo‘lmasligini asoslab bergan.

Shunga asosan A.Marshall [6]: “uzoq muddatda doimiy ishlab chiqarish xarajatlari o‘zgaruvchan xarajatlar holatiga keladi. O‘zgaruvchan xarajat bozor narxlariga nisbatan ustun holatda bo‘lib, firmaning bozorni tashlab ketishiga olib keladi”,- deb hisoblaydi.

Klassik iqtisodiy maktabga nisbatan, neoklassik iqtisodiy maktab vakillari tomonidan amalga oshirilgan tadqiqotlarda mikroiqtisodiy yondashuvlarga ustuvorlik qaratilganligi ular tomonidan ishlab chiqilgan ilmiy qarashlar bugungi kunda sanoat korxonalarda ishlab chiqarish xarajatlarini shakllantirish va takomillashtirish amaliyotiga yaqinroq ekanligini ko‘rishimiz mumkin. Shuningdek, neoklassik iqtisodiy maktab vakillari tomonidan ishlab chiqilgan va tadqiqot jarayonida foydalanilgan “me‘yoriy miqdorlar” bugungi kunda ham aksariyat ishlab chiqarish korxonalari amaliyotida keng foydalaniladi.

Zamonaviy iqtisodiy munosabatlar tizimida sanoat korxonalari ishlab chiqarish xarajatlari iqtisodiy nazariya, korxona iqtisodiyoti, ishlab chiqarish jarayonlarini tashkil etish va boshqarish texnologiyasi, buxgalteriya hisobi, kadrlar boshqaruvi, mahsulot sifatini boshqarish, korxona faoliyatining texnik-iqtisodiy va moliyaviy-xo‘jalik tahlili, moliyaviy hisob va boshqaruv hisobi kabi sohalar obyekti sifatida baholanadi. Ushbu holat bugungi kunda sanoat korxonalarda ishlab chiqarish xarajatlarini tashkil etish va uning samaradorligini oshirish bilan bog‘liq bo‘lgan masalalar

iqtisodiy munosabatlar tizimida turli fan sohalarining ustuvor yo‘nalishlaridan biri ekanligidan dalolat beradi.

Bozor iqtisodiyoti munosabatlarining ilmiy nazariy asoslarini shakllantirishda muhim o‘rin tutgan klassik va neoklassik iqtisodiy maktab vakillari tomonidan amalga oshirilgan tadqiqotlar natijalariga asoslangan holda, ishlab chiqarish xarajatlari va mahsulot tannarxi iqtisodiy kategoriyalari o‘zaro bir biriga bog‘liq bo‘lgan tushunchalar ekanligini aniqlash mumkin. Bu esa ushbu iqtisodiy kategoriya o‘rtasidagi umumiy va farqli jihatlarini ajratib olish zarurligini ko‘rsatadi.

Arxipov A.I. [7] boshchiligidagi bir guruh iqtisodchilar ishlab chiqarish xarajatlari sarfi iste‘mol bozorlariga ishlab chiqarilgan ishlab chiqarish xarajatlari bog‘liq, moddiy ishlab chiqarish xarajatlari ishlab chiqarishni rejalashtirilgan tovarga firma tomonidan belgilangan narxga bog‘liq deb hisoblaydilar.

Biz bu firmaga qo‘shilishimiz bilan birga bozor iqtisodiyoti sharoitida ishlab chiqarish subyektlari bo‘lgan firmalarning maqsadi foyda olish hisoblanadi. Firma foyda olishni, o‘sib borishini ta‘minlashi uchun ishlab chiqarish xarajatlari tejamkorligini ta‘minlash asosida foyda olishga firma daromadi va ishlab chiqarish xarajatlari o‘rtasidagi farq darajasini ishlab chiqarish moddiy darajada o‘sib borishiga erishishlari zarur. Buning oqibatida firmalar o‘zlarining iqtisodiy va ijtimoiy holatlarini ishlab chiqarish va iste‘mol bozorlarida saqlab qolishlarini ta‘minlaydi.

Iqtisodchi G.M. Gukasyan ishlab chiqarish xarajatlari xarid qilib olingan ishlab chiqarish xarajatlaridan tashkil topadi [8] deb hisoblaydi.

Iqtisodchi A.F.Shishkin firma ishlab chiqarish xarajatini quyidagicha ta‘riflagan. Ishlab chiqarish xarajatlari bu umumlashgan jonli va buyumlashgan o‘tish xarajatlarni mahsulot ishlab chiqarishiga bo‘lgan xarajatidir [9]. U ijtimoiy ishlab chiqarish bu jamiyat uchun zarur bo‘lgan umumiy (jonli va buyumlashgan) mehnatning ishlab chiqarilgan mahsulotga bo‘lgan sarfi deb hisoblaydi. Biz bu iqtisodchi tomonidan ishlab chiqarish yakka tartibdagi va ijtimoiy ishlab chiqarish xarajatlari bog‘liq o‘rganish to‘g‘risidagi fikrlariga qo‘shilgan holda asosiy maqsad firma va jamiyat maqsadi bu ishlab chiqarish xarajatlari nisbatan ko‘proq mahsulot ishlab chiqarish, uni xarid iste‘mol narxlarini arzonlashtirish asosida iste‘molchilarning xaridorgir talablarini o‘sib borishini ta‘minlashimiz zarur.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy bozor iqtisodiyoti sharoitida ishlab chiqarish xarajatlari samarali tashkil etish va tahlil qilish korxonalar raqobatbardoshligini oshirish, foyda hajmini ko‘paytirish hamda barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta‘minlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Ксенофонт, Сократические сочинения – Спб АО “Комплект”, 1993 г., С.311.
2. Смит, А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. — Москва: АСТ, 2023. — 1072 с.
3. Рикардо Д. Сочинения. Т.3-М.: Госпитиз, 1955. с.111.
4. Маркс К., Теория прибавочной стоимости. Маркс К. и Энгельс Ф. соч. т. 26 ч.3 – М. Политиздат, 1962. с.563.
5. Фабричнов А.М. Проблемы издержек производства в экономическом учении К.Маркса. Воронеж.: Издательство Воронежского университета, 1987. - 199 с.
6. Маршалл А., Принципы экономической науки. М.: «Прогресс», 1993. С. 401-405.
7. Архипов А.И. и др. Экономика. Учебник. М. Проспект, 2001. С. 86-87.
8. Г.М. Гукасян «Экономическая теория» 3-е издания Москва, Санкт-Петербург, Екатеринбург, Самара, Новосибирск, Киев, Харьков, Минск, 2010 с. 214-215.
9. А.Ф. Шишкин «Экономическая теория» М: Гуманитарный издательский центр «ВЛАДОС», 1996. с. 87.